

Vendégek a Parnasszusról

(Részlet a szerző gróf Mikó Imréről készülő regényéből)

Lindner Márton, mindenki kedves Marcija magas, nyúlánk fiatalember volt, szőke haját félrefésülve viselte, kék szeme ragyogásától és az arca derűs mosolyától világos lett a helyiség, ahová belépett. Szerették a nők, becsülték a barátai, s a Mikó família minden tagja úgy ölelte meg, mintha családtag volna.

Őt hívatta a gróf.

– Eredj, Marci kedves, siess Biasini úr gyorskocsi tulajdonos házához, tudtommal Jókai, a nagy író ma délután érkezik feleségével Kolozsvárra, itt szállt meg annak idején Petőfi és Szendrey Júlia is, mondd meg neki, hogy a kapum, ajtóm nyitva áll, érezze s élvezze nálam az erdélyi emberek vendégszeretetét, tessék a névjegyem, add át neki. Azért küldelek tégedet, mert Jókai is kékszemű dalia, akárcsak te, híres a kedvességéről, könnyen szót fogtok érteni.

A hintó mindig készenlétben állt a Mikó-villa hátsó udvarán, felpattant Marci a kocsis mellé, s elrobogott. Éppen akkor hordta fel a személyzet a vendégek csomagjait, amikor megérkezett Biasini szállójába, Jókai és a felesége a hallban állva húsítót fogyasztottak.

Nem volt félszeg fiú Marci, éppen eleget forgolódott a csinos kolozsvári lányok, asszonyok társaságában, de most mégis elpirult, amikor kezét csókolt Laborfalvi Rózának. A híres színésznő kisugárzó ereje letarolta, alig tudta eldadogni a meghívást. Nem az asszony szépsége bűvölte el, hanem valami más, amit nehéz megnevezni. Méltóságos volt Laborfalvi Róza, de nem büszke, két nagy szemében nyitottság lakott, de szája zárt és szigorú volt, arckifejezése dinamikus, változó, fejtartását királynőknek lehetett volna tanítani, termete, alakja nyúlánk, mint egy ázsiai tigrisé, jobbát úgy emelte kézcsókra, mintha szál virágot lengetne, s alig láthatóan biccentett a fejével, végül Marci vállára tette a bal kezét, jobb keze ujjbegyeivel alig érintve, anyásan megsimogatta az arcát.

HEGEDŰS IMRE JÁNOS (1941) Székelyhidegkúton született író, irodalomtörténész. Benedek Elek monográfusa. 1984-ben Ausztriába emigrált. 2018-ban a „Művészi pálya elismerése” díjban részesült. Jelenleg Budapesten él, szabadfoglalkozású prózaíró. Legutóbbi kötete: *A vér színe* (2021).

Ebbe a némajátékba avatkozott bele Jókai, aki már számtalanszor tapasztalta, hogy felesége előtt megbénulnak a férfiak:

– Köszönjük a meghívást, de mondja meg a gróf úrnak, ma este színházba megyünk, a feleségem a *Koldusnő* drámában játszik főszerepet. Tudjuk mi Pesten, hogy Mikó Imre gróf úr élteti a kolozsvári színházat, jó és stílusos lenne ott találkozni vele. Az első felvonás utáni szünetben megbeszéljük, miképpen osztjuk be azt a kevés időt, amit Kolozsváron töltünk.

Meghajolt Marci, talán túlságosan is mélyre hajolt, életében először találkozott írófejedelemmel és a színi mesterség királynőjével, visszaszáguldott a gazdájához, és elmondta, mit üzent Jókai. Találkozzanak a színházban.

– Akkor hát, oda rohanj, Marci, a teátrumba, és mondd meg Kaczvinszky igazgató úrnak, hogy az én páholyom mellett helyezze el a vendégeket, legyenek a szomszédjaim, közel van az a színpadhoz, a feleség könnyen át tud sétálni onnan, ha játszik a darabban.

Gyűlt a közönség. Még soha ilyen gyorsan nem telt meg a nézőtér, hisz végigfutott a városon a hír, a nagy magyar író felesége, Laborfalvi Róza játszik, ezt az alkalmat nem lehet elszalasztani.

Tizenegy éves lányával, Máriával és tízéves fiával, Ádámmal elsőik között jelent meg a gróf a páholyában. Egészen kicsi koruktól jártak gyermekei színházba, koraérettek voltak, nem létezett számukra tiltott darab. Nyílt a szomszéd páholy ajtaja, belépett Jókai és Laborfalvi Róza. A színházigazgató ragaszkodott ehhez az előjátékhoz, együtt kell látnia Kolozsvár közönségének a művészpárt még az előadás előtt. Mikó Imre, a gróf felállt, kihajolt a karzat fölé, és a szomszéd páholy felé fordulva, tapsolni kezdett. Robbant a karzaton, a földszinten, a páholyokban a taps, zúgott a terem a hurrá felkiáltásoktól, az éljenzésektől, alig akart lecsendesedni a tömeg.

Jókai Mór kék, jóságos szemében könnyek csillogtak. Kis szünet következett, mert a művésznőnek az öltözőbe kellett sietnie, hogy színpadi jelmezébe bújjon, de nagy volt a rutinja, gyorsan ment, hamarosan felhúzták a függönyt, kezdődött az előadás. A figyelem megoszlott. A közönség áhítattal nézte kedvenc íróját a páholyban és a dívát, a primadonnát a színpadon. A végén színpadra követelték Jókait is, fogta, szorította a felesége kezét, a tapsvihar nem akart megszűnni.

A gróf, az igazgató kíséretében, az öltözőbe ment, s megismételte szíves kérését: legyenek az első este az ő vendégei.

– Köszönjük, gróf úr. Elfogadjuk. Erdély híres a vendégfogadó szeretetéről – mondta Jókai.

Két hintó állt elő, s trappoltak sebesen a Külső-Szén utcába, a Mikó-villába. A beszélgetés merevsége hamar feloldódott, miután leültek a terített asztal mellé.

– Nem hagyná el ezt a nagyságosuramozást, kedves Jókai úr – mondta a gróf.
– Bizonyára ön is tudja, valamikor, nem is olyan rég Festetics gróf levett kappal szaladt Kazinczy elé, s amikor emiatt barátai megrótták, azt mondta,

ő a fejedelem, ő a király, én csak gróf vagyok. Nem szólítana engem egyszerűen Imrének? Még az Imrust is elfogadom, ez volt a nevem gyermekkoromban. Az urambátyám is helyénvaló lenne, könnyű kiszámítani, húsz évvel vagyok idősebb. S akkor te öcsémuram lehetnél. Mit szólsz hozzá? Hagyományos megszólítások ezek Erdélyben.

– Szívesen, hisz ismeri a múltam, tudja, hogy demokrata vagyok. Elfogadom az öcsémuramozást, de szólíthat egyszerűen Móricnak.

Ritkán köttetik ilyen gyors barátság. Sok mindent tudtak már egymásról, de az intuíció, az empátia, a rokonszenv mindennél tartósabb kötőanyag, hamarosan úgy folyt, csordogált a beszélgetés, mintha évtizedek óta ismerték volna egymást. Meghitt, intim beszélgetés volt ez hármásban, még a cselédség is távol maradt a házigazda kérésére. Ettek, ittak, koccintottak. Asztalukhoz egyetlen személy közeledett, Marci, a szépfíú, mindent behordott, töltögetett is, és amikor nem volt más dolga, úgy ült le az asztalhoz, mint családtag. Ehhez szoktatta őt a Mikó család szelleme, szokásrendje.

– Milyen a mi városunk, Móric? – kérdezte a gróf. – Bizonyára feltételezed rólunk, hogy mi imádjuk Kolozsvárt, szemünk fényénél jobban vigyázunk rá, építjük, szépítjük, gazdagítjuk. Valaha Gyulafehérvár volt Erdély fővárosa, de most már ez a Szamos parti gyöngyszem lett az. Mi grádicsoknak nevezzük azokat a lépéseket, tetteket, amelyekkel Mátyás király szülővárosát fölvirágoztatjuk. Nem fennhéjázva, nem harsogva, nem dicsekedve, hanem hangyaszorgalommal, szerényen, sokszor névtelenségbe burkolózva. A szolgálat és a nemes szolgaság nem különbözik a szótáramban, büszkén vallom, hogy *servus humillimus* vagyok.

– Én mindig az emberektől kapok jelzést, bárhová utazom. Már a postakocsiban, a megállóban, az utcán feltűnt az emberek nyílt, egyenes pillantása, a büszke, de góg nélküli tekintet, a nemes lélekből sugárzó jóság és szerénység. A színházközönség ovációja csak ráadás volt, meggyőződésem, hogy szívükből jött a hála és az öröm.

– Csakis a szívükből. Biztos vagyok abban, hogy Róza asszony tudja, az ő templomában, mármint a teátrumban lehull az emberekről az álarc, amit máskor, máshol hordanak, megszűnik a külső és belső világ közötti különbség, mindenki azonos lesz önmagával.

– Okos ember kegyelmed, gróf úr – szólta Róza asszony. – A színi mesterség nagy titka valóban az, hogy egy-két órára megfeledkezünk a külső világról, megszabadít minket a napi nyugóktól, gondoktól, megváltozunk, másak leszünk, pszichénk egy magasabb szférába emelkedik, ahol mindenki egyenlő.

– Talán ez a legfontosabb – szólta Jókai. – A szabadság. Az egyenlőség. Az entuziazmus az a lelkiállapot, amelyben legjobb tulajdonságaink szabadulnak fel. Mint a nemesérc a föld gyomrából, felszínre kerül a jóság, a szelídség, de robban a harag is az elvetemültség, a gonoszság ellen. Tapasztaltam, ördög és angyal lakik bennünk, birkóznak egymással, sok mindentől függ, melyik győz, a színház kaszaverem az ördögnek, elíziumi mező az angyalnak.

- Gyorspostán hozattam meg legfrissebb könyvedet, Móric - mondta a gróf.
- Abban hatalmas harc tombol az elvetemültség és a becsület között. Még soha nem azonosítottam magam irodalmi hőssel, most sem tettem azt, de bizsergető izgalommal szegődtem a magyar nábob, Kárpáthy János nyomába, s kívántam, óhajtottam a győzelmét, fölemelkedését, éjszaka sem tudtam letenni a könyvet, egy szuszra olvastam el.

- Ennek végtelenül örvendek. Én nem vagyok realista, a francia romantikusok a mestereim, de a magyar vidéki nemesség földhözragadtságát, műveletlenségét meg kellett írni.

- Hát pontosan ez ellen harcolok én, csak más eszközökkel. Nagy, nagyon nagy szükség van, főleg Erdélyben, a kiművelt főkre. A te kezvedben író toll, penna, én a történelem és a tudomány nimfáinak hódolok, Klió és Uránia sügnak nekem, lefordítom beszédüket ékes magyar nyelvre, tudományos intézmények, iskolák, egyetemek menthetik meg itt a magyarságot. Ha nem sikerült megvalósítani negyvennyolcban az Uniót, megtesszük apró lépésekkel, araszolgatva, a szorgalom szürke szamarán kocogva.

- Úgy tudjuk, a színháznak is ön a mecénása - mondta Laborfalvi Róza. - Szárnyaim nőttek, amikor kedves férjemmel az imént arról elmélkedtek, hogy az entuziazmus állapotában szabadulnak fel lelkünkben a jó, a pozitív energiák. Nem csoda, a színpad a világ tükre.

- Gyenge a szó, nagyságos asszonyom, ha azt mondjuk, mecénás. Harccal, szívós küzdelemmel mentettük meg a Kolozsvári Nemzeti Színházat. A forradalom után a város katonai parancsnoksága elkönfiskálta a tulajdonjogot, német társulatnak adtak bérbe, német színészek dicsőítették Haynaut a magyar nyelv templomában. Ezt a jogot kellett visszaszerezni, ami kilincseléssel, ajtózással, folyamodványokkal részben sikerült, újból a székely-magyar nemzet lett a tulajdonos. De óriási volt az anyagi válság. Gyűjtéseket hirdettünk, felhívásokat fogalmaztunk meg, részvényeket bocsájtottunk ki, rangos családokat győztünk meg arról, hogy béreljék ki a páholyokat. És megváltoztattuk a műsortervünket, kiváló külföldi és hazai szerzők munkáit állítottuk színpadra. Mint az Országos Színházi Bizottság elnöke, kötelességemet teljesítettem, de a szívem is ezért a szent temploméért dobogott mindig. Ismétlem, *servus humillimus* vagyok.

- Sokat hallottam én erről a küzdelemről, urambátyám - szólt Jókai -, de ne szerénykedj, te mentetted meg a kolozsvári színházat, a sír széléről hoztad vissza. Beszéltünk már ma este az erdélyi emberek karakán természetéről, ez a székely konokság vitt téged erre a harcmezőre is. De hát miért e különbség? Miért van az, urambátyám, hogy itt, a Magyarhon keleti szférájában emelkedettebb a lélek, ismeretlen a lehajtott fő, különösen a székelyek híresek arról, hogy nem tűrik a jármot a nyakukon.

- Sok oka lehet ennek. Azt te is tudod, öcsémuram, hogy a határőri szolgálat miatt szabadok voltak, nem volt mindenhol jobbágság.

- Mintha a feleségem alaptermészetében is érezném azt.

- Mi beszélsz? A te feleséged székely? Most hallom először.

- Az ám! Nem is akármilyen székely, lófő ivadék. Az édesapja, Benke József a háromszéki Kálnokon született, és azonos azzal a Benke Józseffel, aki engem bujdosásom napjaiban Tardonán táplált, segített, gyámolított.

- Csupa meglepetések halmaza ez a mai este! Ki hallott Tardonáról? Hol van ez a Tardona?

- A Bükk hegység lábainál, Isten háta mögött. Nem jutott el oda az osztrák titkosrendőrség kopója, így életben maradtam.

- S ott, a Bükk hegység mögött akadt egy székely, aki hónod alá nyúlt? Egy székely vándorszínésznek köszönhetjük a nagy Jókait?

- Írva és mondva: így igaz.

- Ezek szerint te a jótevőd lányát vetted feleségül. De miért nem köztudott ez?

- Azért, mert azokban a forró napokban nem volt tanácsos bizalmaskodni. Börtönnel büntették, akik a bujdosókat támogatták, mentették. Hétpécsetes titok alá rejtettük, így kerültük el a hatalom öklét. A te druzsád, Madách Imre amiatt ült egy évet, mert Kossuth titkárát, Rákóczy Jánost rejtegette a házában.

- De várj csak! Azt mondtad az előbb, Kálnok? Ott született az apósod? Hisz az nincs messze az én szülőfalumtól, Zabolától. Róza asszony! Az édesapja révén mi földiek vagyunk. Úgy látszik, nem csak a vak véletlen és a szerencse hozott össze minket ma este. Büszke vagyok arra, hogy a nagy magyar író felesége, aki egyúttal országos hírű drámai színésznő, Laborfalvi Róza - székely. De hát honnan akkor a Laborfalvi? Háromszéken, a Feketeügy völgyében van egy falu, Szentivánlaborfalva. Annak a nevét vette fel?

- Nem. Családunk nemesi előneve volt a Laborfalvi. S a Rózát azért választottam a Judit helyett, mert mélyebb tónusú, szebben hangzik, jobban rezonál a Laborfalvival. Ezt az ön erdélyi füle bizonyára érzi.

- Persze, hogy érzem. Főleg hallom. Az ön története, asszonyom, olyan izgalmas, regényt lehetne írni arról.

- Túl fiatal vagyok, de eljöhet még az az idő is.

- Említetted, Móric, a romantikát - fordult a gróf Jókaihoz. - Hát az bizony mély gyökeret eresztett magyar földben. Nem vagyok irodalmár, mégis közlöm veled, hogy egy tragikus sorsú férfi, aki a bányaipar erdélyi meghonosításán fáradozott, szabad óráiban az eposz műfajával küszködött. Debreczeni Mártonnak hívták, két évvel ezelőtt halt meg, nyomor és betegség miatt viszonylag korán. Én néztem át a hagyatékát, *A kióvi csata* munkája nagyon emlékeztet Vörösmarty *Zalán futására*, de a honfoglalás egészen más mozzanatát dolgozta fel. Boldog lennék, ha belepillantanál, amíg itt vagy Kolozsváron, s ha javasolod, szívesen megjelentetem.

- Örömmel, bátyámuram. Mindenre gondoltam, csak arra nem, hogy távol az irodalmi központtól, Pesttől romantikus eposzba botlom.

- Akkor legyen gondunk Debreczeni Márton munkájára holnap este. Úgy határoztam, Móric, hogy meghívok ide mindenkit, akinek köze van művészethez, tudományhoz, irodalomhoz. Az én házam gyülekező hely, áldott feleségem halála óta csak így bírom elviselni a magányt. Itt osztjuk meg gondjainkat,

itt szövünk terveket, alapítunk szervezeteket, tudósok, költők, írók, szerkesztők a vendégeim, s ha te is akarod, Móric, és Róza asszonynak sincs kifogása ellene, Kolozsvár szellemi krémjével találkozhattok: Kőváry László, Gyulai Pál, Kriza János, Jakab Elek.

– Ezer örömmel! Erdély bércei elbűvöltek, jöjjenek hát a szellemi csúcok.

Szervezéssel telt el a következő nap. Küldöncök indultak levelekkel, szíves meghívókat kézbesítettek, legyenek Mikó Imre gróf vendégei, mert Jókai van itt, a híres író, Petőfi egykori barátja, és a felesége, Laborfalvi Róza, a drámai színésznő, ritka alkalom velük találkozni.

S jöttek is rendre. Brassai Sámuel túl volt már az ötvenedik életévén, de még tele energiákkal, újíító gondolatokkal, Kriza János a legszebb férfikorban, negyvenkét évesen, Kőváry László harminc valahány, Jakab Elek ugyancsak, szép akarások feszítették a melleket, verset, prózát, tudományos értekezést írtak, szerkesztői álmokat dédelgettek, s abban is egyek voltak, hogy szinte mindnyájan részt vettek a negyvennyolcas forradalomban, többen börtönbüntetést is szenvedtek.

Jókaihoz méltó társaság ülte körbe az asztalt a házigazda nagy örömeire. Megmozdult a személyzet is, díszes vacsora, jó borok, pompás pogácsák, sütemények.

De vigyázni kellett, mert a két országra, Magyarországra és Erdélyre sötét önkényuralom telepedett, Bach belügyminiszter rendőrei, kopói, besúgóí figyeltek meg minden gyanús személyt, s írták a jelentéseket, a cenzorok vagy visszadobták, vagy megcsonkították az írásokat, tilos volt a csoportosulás, a felvonulás, s itt, a szorgalom bajnokának a lakásán mégis fény, láng gyulladt, szabadon, bátran beszéltek, mert bíztak egymásban, mindenki hozott egy magot, egy ideát, foglalkozni kell a történelemmel, mondták, amely népnek nincs igaz történelme, az nem is létezik, össze kell gyűjteni a parasztok szellemi kincseit, a meséket, a dalokat, a balladákat, szép magyar nyelvünk kutatása és csiszolása éppen ennyire fontos, lapot, újságot kell alapítani, rendbe kell tenni a gazdaságot, főleg az agráriumot, mert a jólét egészséges gondolatokat szül, de a szegénység sorvasztja az agyat, a lelket, bánat, keserűség, bú nem vezet sehová, sőt aláássa a jövő reménységét.

Itt, a remény szónál, fogalomnál időztek, cím rangjára emelkedett, a *Remény* évkönyv első kötete 1839-ben jelent meg Kolozsvárott, az utolsó 1841-ben, tehetséges szerkesztőjét, Szentiváni Mihályt „Erdély Petőfijének” nevezték, s valóban a népdalok tónusát keresgélték a szerzők, a népies költészet előkészítőinek számítottak. Szentiváni korán meghalt, de a kör tagjai a Mikó-szalont látogatták, s különböző irányokba indultak el, történészek, néprajzkutatók, levéltárosok, szociográfusok, jogászok lettek.

A házigazda szíve legnagyobb ügyével hozakodott elő, megemlítette, a forradalom előtt, még 1844-ben erdélyi főurak gazdasági egyesületet alapítottak, azt kell föltámasztani. És a tervek között ott van még az akadémia, az egyetem létesítése...

Csak néhány perc maradt arra, hogy a Jókai házaspár további útjára gondoljanak, azt megbeszéljék. Mikó Imre javasolta is szaporán, kísérije el őket Kőváry László, senki nem ismeri jobban a magyar történelmet, a magyar földrajzot, meg tudja szólaltatni még a köveket is.

- Ezer örömmel! Néhány nap múlva nekivágunk a Feleki-tetőnek, onnan Torda, Felvinc, Nagyenyed - mondta Kőváry.

- Jaj, csak azt ne - kiáltott a gróf ijedten. - Aki nem látta, nem hiszi el azt a barbárságot, amit a mócok az én szent városommal és kollégiumommal elkövettek. Alig négy év telt el azóta, éppen csak megindult az építkezés, a helyreállítás. Nagyenyed még mindig a kísértetek városa.

- Annál inkább látnom kell - szólt Jókai. - A démonok az én munkáimban gyakran bukkannak fel, látni akarom a pusztító lábuk nyomait.

Már éjfél ütött az óra, de még nem értek a végére, akkor kérte meg a gróf a társaság egyetlen női tagját, olvasson fel néhány oldalt Debreczeni Márton *A kióvi csata* eposzából.

- Az én kiváló gazdatisztem, Alsórákosi Kovács Zsigmond szép, kalligrafikus betűkkel lemásolta az egész szöveget, első látásra olvasható.

És megszólalt Laborfalvi gyönyörű alt hangja. Két fejezetet olvasott fel. A hexameter sorok ritmusa átütött az élő beszéd ritmusán, ódon hangulatot keltett.

Rendhagyó lelki állapotot idézett elő Debreczeni munkája! Kuriózum volt azt hallgatni Kolozsvárott, a nagy irodalmi és tudományos organizátor házában, hogy miképpen győzködi Uldár, a kabarok fejedelme Oleg kióvi fejedelmet, akadályozza meg a magyarok átkelését Kióvnál.

- Vállalom a mű kiadatását - mondta lelkesen Mikó Imre.

Azzal a boldog érzéssel oszlott szét a társaság, hogy gazdagodtak, hogy bővült a horizontjuk, hogy megérintette őket a szabadság illúziója, hogy mégis csak lesz erejük és bátorságuk rést ütni azon a börtönfalon, amit a Habsburgok építettek köréjük.